

Nortura
bondens selskap

**Produsentveileder med
kravspesifikasjon**

SLAKTEKYLLING

Februar 2020

1. Innhold

1. Innhold	2
2. Forord	4
3. Leveringsvilkår og Leveranseavtale	4
4. Kravspesifikasjon, slaktekylling - sammendrag	5
5. God dyrevelferd - De 5 friheter	6
6. Kompetanse	6
7. KSL og Dyrevelferdsprogram slaktekylling	6
7.1. <i>Kvalitetssystem i landbruket (KSL)</i>	6
7.2. <i>Dyrevelferdsprogram slaktekylling</i>	7
7.2.1. Ikke mer enn 36 mndr. mellom hver eksterne KSL-revisjon	7
7.2.2 Ikke mer enn 12 mndr. mellom hver egenrevisjon KSL	7
7.2.3. Avvik skal lukkes innen lukkefrist	7
7.2.4. Helseovervåkingsavtale med veterinær som innebærer minimum to helseovervåkingsbesøk per år	7
7.2.5. Deltakelse i produksjonskontroll.....	7
7.2.6. Tråputeprogram	7
7.2.7. Tilleggskrav til oppdrett av slaktekylling ved tetthet over 33 kg/m ²	7
8. Infrastruktur / Adkomst til huset / Laste og losseområder	8
9. Smitteforebygging	8
9.1. <i>Vask og desinfeksjon</i>	9
9.2. <i>Etter innsett med påvisning av campylobacter:</i>	9
9.3. <i>Etter høy andel leverlidelse ved kassasjon</i>	9
10. Servicerom	10
11. Dyrerom	10
12. Trivselstiltak	11
13. Registreringer og prøvetaking	11
13.1 <i>Registreringer</i>	11
13.2 <i>Prøvetaking</i>	12
13.2.1. Salmonellaprøve	12
13.2.2 Ved påvisning av salmonella	12
13.2.3. Campylobacterprøve	12
13.2.4 Ved påvisning av campylobacter	13
13.2.5 Vannprøve	13
14. Produksjonsavvik	13
15. Avliving av dyr under innsett	14
16. Ettersyn av teknisk utstyr	15

17.	Forberedelser før mottak av daggamle kyllinger.....	15
18.	Mottak av daggamle kyllinger / Innsett	15
19.	Fôring og vann gjennom innsettet	17
20.	Minimumsventilasjon, temperatur/Fuktighet gjennom innsettet.....	18
21.	Lys	19
22.	Forberedelse til levering	20
23.	Levering / Plukking	20
24.	Tråputer.....	21

2. Forord

Dette dokumentet er tenkt å være et oppslagsverk for din produksjon, med både krav og anbefalinger samt konsekvenser ved å ikke gjøre det du er pålagt for å drive din produksjon.

Dokumentet er ikke uttømmende i forhold til alle myndighetsbestemte lover og forskrifter, men har i seg de mest sentrale forhold. Ut over myndighetsbestemte lover og forskrifter, så er bransjen (Nortura) av Mattilsynet anerkjent for å følge opp *Dyrevelferdsprogram for slaktekylling*. I tillegg stilles krav gjennom KSL og din inngåtte leveranseavtale med Nortura.

Ved aktivt å slutte opp om KSL og dyrevelferdsprogrammet, samt daglig registre foreskrevne data i *Nortura Fjørfekjøttkontroll*, leverer du en fjørfeproduksjon etter lov og forskrift.

3. Leveringsvilkår og Leveranseavtale

I tråd med de generelle leveringsvilkår i Nortura, skal Nortura ha adgang til bygg og areal der husdyr holdes hos våre leverandører. Dette for å ha mulighet til inspeksjon/revisjon av vår verdikjede – og da spesielt forhold knyttet til dyrevelferdskrav.

Produksjonene av fjørfekjøtt ligger ikke til markedsordningen, og det finnes ingen mottakspunkt. All produksjon av kylling og kalkun samt foreldre- og generasjoner blir regulert gjennom egne inngåtte leveringsavtaler (kontrakter) mellom produsent og Nortura; *Avtale om leveranse av kylling til slakt*. Gjennom avtale plikter produsent å holde seg kjent med og følge kravene i *Kvalitetssystem i landbruket* (KSL), herunder alle aktuelle lover og forskrifter. Produsent plikter å delta i *Dyrevelferdsprogram slaktekylling*.

Mislighold av forpliktelser etter avtalen vil kunne føre til oppsigelse av leveranseavtale.

4. Kravspesifikasjon, slaktekylling - sammendrag

1. Det skal være god adkomst fram til kyllinghuset, uten greiner, redskap og andre hindringer langs vei og snuplass. Husk brøyting og strøing om vinteren.
2. Oppplastingsplass skal være plan. Det skal være terskelfri overgang mellom gulvet i husdyrrom, plattning og uteområde.
3. Servicerom og sluse skal være utformet og brukes med tanke på at smitte ikke skal dras inn/ut av huset.
4. Dyrerom skal ha hele, lett vaskbare overflater.
5. Trivselstiltak brukes i henhold til gjeldene krav fra Nortura.
6. Fjørfekjøttkontrollen skal ajourføres daglig.
7. Prøvetaking (salmonella og campylobacter), tilbakemelding førsteukesdødelighet, slaktevekt og egenmeldingsskjema skal sendes inn til riktig tid.
8. Produksjonsavvik skal meldes. Dette kan være til helseovervåkningsveterinær, rådgiver eller slakteplanlegger, avhengig av årsak.
9. Avliving av dyr skal skje ved bedøving, avliving og etterkontroll.
10. Teknisk utstyr skal årlig kalibreres og kontinuerlig vedlikeholdes.
11. Ved mottak av daggamle kyllinger skal huset være klargjort. Alle kurver skal være tømt så raskt som mulig etter trallene er tatt inn i dyrerommet.
12. Fôringssystem og lysprogram må tilpasses daggammelvekt, slaktealder og utvikling gjennom innsettet med mål om å nå ønsket slaktevekt.
13. Avslutning av fôring før levering må tilpasses i forhold til slakte- og plukkestart, men være innenfor gjeldende regelverk. Dyra skal ha vann fram til plukkestart.
14. Huset må være klargjort ved plukkestart. Vann- og fôrrekker skal være heist opp, og alt annet utstyr fjernet fra rommet, eventuelt stablet langs vegg. Temperaturen i rommet skal være senket til anbefalt nivå.
15. Blendegardin må brukes ved plukking når det er lyst og når det er svært kaldt.
16. Produsent skal være til stede og lett tilgjengelig under plukking.
17. KSL: Avvik etter revisjon og egenrevisjon lukkes så raskt det er praktisk mulig.
18. Produsent plikter å gjennomføre nødvendige tiltak for å tilfredsstille dyrevelferden, herunder lukking av avvik påvist ved revisjoner, oppfølging av anbefalinger fra veterinær og forskriftsregulert reduksjon av dyretetthet.
19. Kyllinghuset og de omliggende arealer skal framstå på en måte som gir et alminnelig og godt helhetsinntrykk. Helhetsinntrykket skal underbygge at matvaresikkerhet og hygiene er ivaretatt overfor hele verdikjeden og fram til forbruker/kunde.
20. Produsent skal melde fra til slakterivirksomhet og Mattilsynet ved forhold som kan gi betydelige negative effekter på dyras helse, velferd eller verdi som folkemat.

5. God dyrevelferd - De 5 friheter

Dyrevelferd betyr den fysiske og mentale tilstanden til et dyr i miljøet der det lever og dør.

Et dyr opplever god velferd hvis dyret er friskt, føler seg bekvem, ikke sulter, er trygt, ikke lider av smerte, frykt og nød, og er i stand til å utøve atferd som er viktig for dets fysiske og mentale tilstand.

God dyrevelferd krever sjukdomsforebygging og nødvendig veterinærbehandling, ly, røkt og ernæring, et stimulerende og trygt miljø, human håndtering og human slaktning eller avlaving.

Veiledende prinsipper for dyrevelferd:

- At det er et fundamentalt forhold mellom dyrehelse og dyrevelferd.
- De internasjonalt anerkjente "fem friheter" (formalisert i 1979);
  - 1) frihet fra sult, tørst og feilernæring
  - 2) frihet fra frykt og stress
  - 3) frihet fra fysisk og termisk ubehag
  - 4) frihet fra smerte, skade og sykdom
  - 5) frihet til å utøve normal atferd, gir en god retningslinjer for evaluering av dyrevelferd.
- Hold av dyr medfører et etisk ansvar for å sikre en best mulig velferd under praktisk forhold.

Forbedringer i husdyrvelferd kan ofte også øke produktiviteten og mattryggheten.

6. Kompetanse

Dyreholderen skal kunne dokumentere oppdatert kunnskap om dyrevelferd for den aktuelle arten og produksjonsformen. Alle som deltar i den daglige driften av dyreholdet, skal kunne håndtere og stelle dyra på en måte som sikrer god dyrevelferd. De skal også kunne kjenne igjen tegn på dårlig dyrevelferd, og iverksette tiltak der det er nødvendig. Dette inkluderer kompetanse til å utføre forskriftsmessig nødaliving av sjuke dyr.

Dyreholder som har slaktekylling, skal ha gjennomgått kurs godkjent av Mattilsynet.

Kurset skal dekke de offentlige kravene og ha fokus på dyrevelferd med særlig vekt på:

- a. regelverket for hold av slaktekylling
- b. fysiologi, herunder behovet for fôr og vann, dyrenes atferd og årsaker til stress
- c. dyrevelferdsmessig forsvarlig håndtering av fjørfe, plukking, lasting og transport
- d. kritiske situasjoner for dyrene, herunder avlaving og nødslaktning
- e. forebyggende helsearbeid og smitteforebygging.

Etter gjennomgått kurs skal kursdeltakerne motta kursbevis som er godkjent av Mattilsynet og attesterer at innehaver har gjennomgått pålagt opplæring. Norturas *Fjørfeskolene* er godkjent av Mattilsynet.

7. KSL og Dyrevelferdsprogram slaktekylling

Produsent plikter å holde seg kjent med og følge kravene i *Kvalitetssystem i landbruket* (KSL), herunder alle aktuelle lover og forskrifter. Produsent plikter å delta i *Dyrevelferdsprogram slaktekylling*.

7.1. Kvalitetssystem i landbruket (KSL)

Alle som produserer mat skal ha et internkontrollsystem: KSL er landbrukets. I KSL er de fleste offentlige kravene og mange varemottakerkrav samla. KSL er bondens hjelpemiddel. Ved å gjøre en grundig egenrevisjon hvert år, har du kontroll på om du tilfredsstill alle disse kravene eller om det er noen du må gjøre tiltak for å oppfylle.

For slaktekyllingprodusentene er kravene samla i disse KSL-standardene:

- 1 *Generelle krav til gården*
- 2 *Helse, miljø og sikkerhet (HMS)*
- 9 *Fjørfe*

7.2. Dyrevelferdsprogram slaktekylling

Slaktekyllingprodusenter må være tilsluttet *Dyrevelferdsprogram slaktekylling*.

7.2.1. Ikke mer enn 36 mndr. mellom hver eksterne KSL-revisjon

For slaktekyllingprodusenter skal nå Matmerk sette ut KSL-revisjon slik at det maksimalt går 36 måneder mellom KSL-revisjonene. Det er nødvendig at revisor får adgang inn i husdyrrom under revisjon for å få observere dyrene og oppstallingsforhold. Ved å nekte revisor adgang, får ikke revisor gjennomført revisjon og det vil bli å anse som revisjons-nekt, med bortfall av etablert KSL-status og påfølgende avbestilling av innsett.

7.2.2 Ikke mer enn 12 mndr. mellom hver egenrevisjon KSL

Årlig elektronisk dokumentert KSL-egenrevisjon.

7.2.3. Avvik skal lukkes innen lukkefrist

Lukking av avvik i henhold til KSL-standarden skal gjøres innen fristen.

7.2.4. Helseovervåkingsavtale med veterinær som innebærer minimum to helseovervåkingsbesøk per år

Slaktekyllingprodusenten skal ha en skriftlig avtale med veterinær om helse- og velferdsovervåking av besetningen. Avtalen skal omfatte at det skal tas kontakt med veterinæren ved tegn på sjukdom, klare produksjonsavvik, atferdsproblemer eller økt dødelighet og at veterinær utfører helseovervåkingsbesøk minst to ganger per år. Nortura krever at minimum ett av helseovervåkingsbesøkene skal skje før 1. september. Helseovervåkingsbesøkene skal være journalført og dokumentert i *HelseFjørfe*.

7.2.5. Deltakelse i produksjonskontroll

Se 13. Registreringer og prøvetaking.

7.2.6. Tråputeprogram

Se 24. Tråputer.

7.2.7. Tilleggskrav til oppdrett av slaktekylling ved tetthet over 33 kg/m²

- Dyreholder skal ha for hånden en oppdatert dokumentasjon som beskriver produksjonssystemet i detalj. Spesielt skal dokumentasjonen inneholde tekniske detaljer om bygningen og utstyr. Bruk *Husinfo* i *Nortura Fjørfekjøttkontroll* til samling av dokumentasjon.
- Den ansvarlige for dyreholdet skal forsikre seg om at hvert hus er utstyrt med ventilasjonsanlegg, og varme- eller kjølesystem om nødvendig, som sikrer at:
  - a) konsentrasjonen av ammoniakk (NH₃) ikke overstiger 20 ppm og konsentrasjonene av karbondioksid (CO₂) ikke overstiger 3000 ppm målt i høyde med kyllingens hode
  - b) temperaturen i dyrerommet ikke overstiger utetemperatur med mer enn 3 °C, når ute temperaturen målt i skyggen er mer enn 30 °C
  - c) gjennomsnittlig relativ fuktighet målt inne i husdyrrommet gjennom 48 timer ikke overstiger 70 % når utetemperatur under 10 °C.

Konsekvenser for produsent dersom ikke alt i *Dyrevelferdsprogram slaktekylling* er i orden:

Trinn 1: Ekskludering fra *Dyrevelferdsprogram slaktekylling*, noe som innebærer avbestilling av innsett i neste tremåneders periode og at en ved evt. ny tilslutning til *Dyrevelferdsprogram slaktekylling* kan starte på maksimalt 33 kg levendevekt per kvadratmeter på første innsett.

Trinn 2: Oppsigelse av Avtale om leveranse av slakt. Den forutsetter deltakelse i Dyrevelferdsprogram slaktekylling.

8. Infrastruktur / Adkomst til huset / Laste og losseområder

- Produsent skal sørge for at gårdsvei, gårds plass og opplastningsplass er framkommelig og i god stand for hvert innsett. Gårdsvei og område for lasting og lossing må tåle minimum 50 tonn. Gårdsvei skal ha minimum 3,5 meter fri passasje i bredde (noe bredere i sving) og minimum 4,5 meter fri høyde. Brøyting/strøing ved behov.
- Under årstid med is og snø må framkommelighet sikres ved strøing. Viktig både ved innkjørsel, snuplass, på oppstillingsområde og foran porten til fjørfehuset. Dette for at også trucker skal få godt grep. (Erfaringsmessig er det best å strø med sand med salt eller singel "4/8" eller "8/16"). Spesielt krevende forhold fra hovedvei til gården må følges opp med strøing, eventuelt avklaring med kommunen at de gjør det før henting. NB! Kontakt transportør i forkant når det er ekstra krevende forhold, slik at disse kan stille mest mulig forberedt.
- Laste-/losseområde skal være plant, og det skal enten være mulig å kjøre rundt huset eller være snuplass for bil og henger.
- Det skal være platting der dyrene tas ut til slakting. Plattinger skal være av fast dekke og være vaskbar og desinfiserbar.
  - Plattingen skal minimum dekke dørbredden og 1 meter ut fra huset. Det anbefales at den skal være 1 meter bredere enn dør og 5 meter ut fra huset.
  - Nye plattinger skal ha varmekabler.
- Port der dyrene tas ut til slakting, skal ha bredde på minimum 3,5 meter og minimum 2,5 meter høyde.
- Det skal være terskelfri overgang mellom gulvet i husdyrrom, platting og uteområde.
- Det skal finnes blendingsmulighet for plukking slik at plukking kan skje til enhver tid på døgnet.
- For rasjonelt og smittesikkert mottak av livdyr anbefaler vi å ha egen port med vaskbar og vasket platting foran dør til inntak av daggamle kyllinger og strø.
- Rengjørbar og rengjort platting under fôrsiloer.

9. Smitteforebygging

Dyreholdere i næringsretta dyrehold skal ha rutiner som sikrer godt smittevern. Rutinene skal beskrives i en skriftlig smittevernplan. Den skal inneholde en plantegning over dyre- og persontrafikken, være tilpassa hvert enkelt dyrehold og omfatte hele driftsopplegget.

Smittevernplanen skal blant annet beskrive hvordan

- dyr tas inn og ut av dyreholdet
- god dyrehelse sikres ved livdyrkjøp
- mulig smitte fra egen og innleid arbeidskraft hindres
- persontrafikken inn og ut av dyreholdet foregår, med særlige krav til veterinærer og andre som er tilknyttet eller i mulig kontakt med andre dyrehold
- kadaver, gjødsel og avfall håndteres og hentes
- fôrhygiene, vanningsanlegg, strø, redskap og utstyr sikres
- desinfeksjonsmiddel er tilgjengelig
- risikoen for å spre smitte ved krysstrafikk mellom dyr, mennesker og kjøretøy i nærheten av tilholdsrom for dyr kan reduseres.

Dyreholderen skal sikre at alle som arbeider i dyreholdet, kjenner og følger smittevernplanen. Den skal oppdateres årlig og legges fram når Mattilsynet ber om det.

Andre krav til smitteforebygging i fjørfehold:

- Vegetasjonsfri sone på minimum 2 meter utenfor vegg.
- Generell ryddighet rundt og i huset.
- Deponering av gjødsel mer enn 50 meter fra produksjonsenhet.
- Fast dekke under silo, rutine for rengjøring.
- Porter og dører som sikrer uønsket inntrenging.
- Siloløsning sikret mot skadedyr.
- Tette overføringer fra silo til dyrerom.
- God smittehygienisk håndtering og oppbevaring av døde dyr.
- Produsenter med eget vann: Rutine for vedlikehold av UV-anlegg. Det skal tas årlig vannprøve.
- Utøybekjempelse med kart over åtestasjoner.
- Avstand til utegående husdyr mer enn 10 meter.

Ved egen reise og/eller innleid arbeidskraft:

- Personer som har vært i utlandet, skal ikke inn i fjørfehus i Norge før de har gjennomført kroppsvask, skotøy- og klesskift. Etter kontakt med husdyr i utlandet skal det gå minimum 48 timer etter vask og skift. Dette gjelder også utenlandsk arbeidskraft og besøk fra andre land.
- Etter kontakt med fjørfe eller sjuke og døde fugler i land hvor det er mistanke om eller utbrudd av alvorlig smittsom fjørfesjukdom, er større aktsomhet nødvendig. Da skal det gå minimum 72 timer, kanskje opptil en uke, før man kan gå inn i kommersielt fjørfehold.
- Vær bevisst faren for smitte ved besøk i annet dyrehold også innenlands.

9.1. Vask og desinfeksjon

1. **Klargjøring:** Rydde og klargjøre for tørrengjøring.
2. **Tørrengjøring:** Fjerne smuss slik at vaskingen går raskere og lettere.
3. **Bløtgjøring og forspyling:** Løse opp og grovskylle løst smuss.
4. **Skumlegging og vask:** Løse opp og vaske bort gjenstridige smuss. Bruk av såpe og varmt vann løser opp fettholdig smuss. Tilrettelegge for god desinfeksjonseffekt. Følg doseringsanvisningen fra leverandør.
5. **Etterspyling:** Fjerne såperester og smuss.
6. **Opptørking:** Klargjøring for desinfeksjon.
7. **Desinfeksjon:** Inaktivere smittestoffer. Følg doseringsanvisningen fra leverandør.
8. **Tomtid:** Inaktivere smittestoffer gjennom opptørking.

9.2. Etter innsett med påvisning av campylobacter:

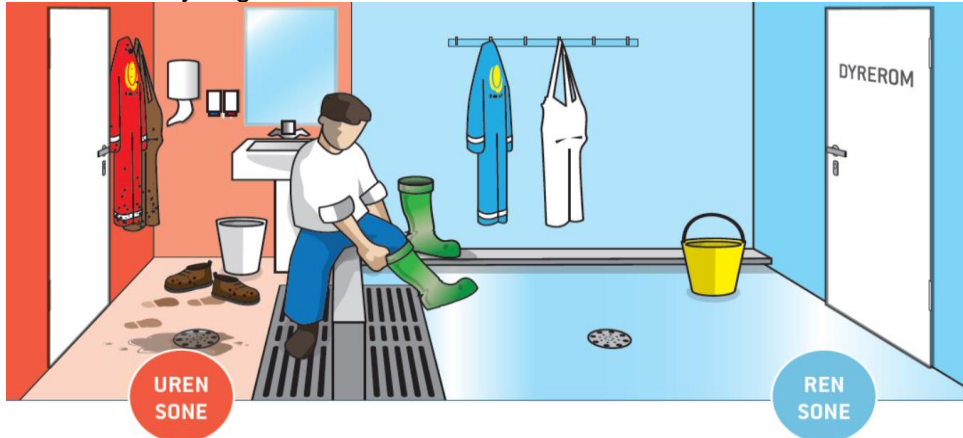
- Ta kontakt med veterinær/rådgiver for å forsøke å finne årsaken til at innsettet fikk campylobacter. Følg opp med å gjøre nødvendige tiltak.
- Gjødsel fra innsettet skal plasseres og lagres tildekket lengst mulig unna kyllinghuset.
- Grundig vask og påfølgende desinfeksjon med Virocid eller tilsvarende. Følg doseringsanvisningen fra leverandør.

9.3. Etter høy andel leverlidelse ved kassasjon

- Desinfeksjon med Neopredisan. Følg doseringsanvisningen fra leverandør.
- Tilsett Clostat eller annen probiotika i fôr/drikkevann. Følg doseringsanvisningen fra leverandør.
- Vurder bruk av spesialfôr.
- Ta eventuelt kontakt med helseovervåkingsveterinær.

10. Servicerom

- Servicerommets gulv, vegger og tak skal være vaskbart.
- Fysisk smittesille tett til gulv, minimum 40 cm høyt, hvor ren og uren sone er adskilt.
- Ved nybygg eller større ombygginger skal det etableres eget sluserom med dør fra servicerom og dør til dyrerom.
- Skifte- og pausefasiliteter for plukkere.
- Mulighet for håndvask med bruk av papir til tørk. Krav til varmt vann og såpe/desinfeksjon.
- Mulighet til støvelvask med varmt vann, evt. støvelvasker.
- Toalett i tilknytning til fjørfehuset.
- Generell ryddighet i servicerom.

11. Dyrerom

- Lett rengjørbart gulv.
- Lett rengjørbare vegger og tak.
- Vaskbare tette overganger (gulv-vegg-tak-vinduer).
- Ventilasjonskapasitet min. 144 m³ luft/t/m² ved belegg på 36 kg/m².
- Fyringskapasitet, min. 15 kWh/100 m².
  - All fyring bør være etablert som vannbåren varme, også kalt indirekte varme.
  - Denne fyring forbruker ikke oksygen fra dyrerommet, og avgir ikke avgasser i dyrerommet. Vi anbefaler gulvvarme i nybygg.
- Kaloriferer gir en raskere virkning enn veggør, og er derfor godt egnet til rask oppvarming og avfukning av huset. Veggør kombinert med veggventiler bidrar til at ventilasjonsanlegget er lettere å optimalisere.
  - For god avfukning og oppvarming anbefales en kjeletemperatur på 88 – 92 °C.
- Plassering av varmekilder er særs viktig, og valg av type og plassering må vurderes i sammenheng med ventilasjon og ventilasjonsløsning.
- Drikkevannskapasitet: maks. 17 kyllinger per nippel.
- Fôringkapasitet: maks. 100 kyllinger per skål.
- Alarm som varsler ved strømbrudd, faseutfall og for lav/for høy temperatur.
- Nødstrømsaggregat som raskt kan være i drift. Testes jevnlig.
- Det skal være UV-filter når kyllinghuset får vann fra privat vannkilde.
  - Skift lyspære og rens kvartsglasset årlig.

12. Trivselstiltak

Trivselstiltak i slaktekyllingproduksjon er obligatorisk i Nortura, hvor det er standardiserte minimumskrav. Produksjoner kan ha krav utover dette, der dette er avtalt med kunde.

Minimumskrav:

- Ramper/plattformer skal tilsvare 1,5 % av gulvarealet. Enhetene fordeles jevnt i huset og tas senest i bruk når føring på papir avsluttes. Enhetene kan fjernes på slutten av innsett i heteperioder med slakteklar kylling.
- Ramme for torvstrø skal tilsvare 1 % av gulvarealet. Enhetene fordeles jevnt i huset. Det skal til enhver tid være minimum 5 cm med torvstrø i ramme, slik at kyllingene kan "molde seg" / "bade".
- Flisball eller hakkeblokk av torvstrø: Det skal være en stasjon/enhet per 200 m² hus. En enhet kan være del av flisball eller hakkeblokk. Dette settes inn og benyttes fra dag 14 i innsettet, med suppleringer (ny runde) ved 20-25 dagers alder. For å redusere muligheten for å dra inn smitte, sprayes plasten med desinfeksjonsvæske (VirkonS eller Virocid) med hjelp av f.eks. en ryggspyte før den settes inn i huset. For å unngå forurensing av plast i naturen, oppfordrer vi til løsning for å unngå at plast følger med ut med gjødsla.

Konsekvenser for produsent dersom dette ikke er i orden:

Trinn 1: Mangelfulle trivselstiltak gir et trekk på kr 4 per kg.

Trinn 2: Oppsigelse av *Avtale om leveranse av kylling til slakt*.

13. Registreringer og prøvetaking

13.1 Registreringer

Daglister i produksjonskontroll skal føres løpende. Medlemskap og kontinuerlig registrering av nødvendige data i en produksjonskontroll er et krav i *Dyrevelferdsprogram slaktekylling*. *Nortura Fjørfekjøttkontroll* er Norturas tilbud om produksjonskontroll.

Minimum dette må registreres i *Nortura Fjørfekjøttkontroll*:

A. Daglige registreringer:

- Antall selvdøde
- Antall avlivede fordelt på årsakene beinproblem, misvekst, sår/skader/hakking og andre årsaker
- Vannforbruk
- Fôrforbruk (hvis en har fôrvekt)
- Levendevekt
  - med automatvekt: registrerer vekt hver dag
  - manuell veiing: registrerer minimum vekta på dag 7, 14, 21 og 28

Dette skal registreres i *Nortura Fjørfekjøttkontroll* hver dag, men vi godtar også innlegging av data for hele uka en gang per uke. Det vi ikke godtar er innlegging av hele innsettet f.eks dagen før slaktning!

B. Fôrkjøp:

- Dato, blanding, mengde og kostnad
- Start- og sluttbeholdning

C. Aktiviteter:

- Tilbakemelding forventet slaktevekt (21-dagers vekt)
- Salmonellaprøve
- Campylobacterprøve
- Egenmelding

D. Levering av dyr til slakt:

- Tomt fôr klokka
- Stopp vann
- Start plukking
- Slutt plukking
- Avreise første bil
- Avreise siste bil
- Reine containere

Konsekvenser for produsent dersom punktene under A-D ikke er ført tilstrekkelig:

- Trinn 1:** Mangelfull eller for sein utfylling av daglister i *Nortura Fjærfekjøttkontroll* gir trekk (kr 0,10 per kg per 2019, viser til prisliste)
- Trinn 2:** Ekskludering fra *Dyrevelferdsprogram slaktekylling*, noe som innebærer avbestilling av innsett i neste tremåneders periode og at en ved evt. ny tilslutning til *Dyrevelferdsprogram slaktekylling* kan starte på maksimalt 33 kg levendevekt per kvadratmeter på første innsett.
- Trinn 3:** Oppsigelse av leveranseavtale. Den forutsetter deltakelse i *Dyrevelferdsprogram slaktekylling*.

I tillegg gir for seint eller ikke innsendt egenerklæring trekk på kr 0,10 per kg.

13.2 Prøvetaking**13.2.1. Salmonellaprøve**

Det skal tas salmonellaprøve av alle innsett av slaktekylling før slakting.

- Prøven tas på mandag to uker før slakteuka.
- Prøven tas i henhold til beskrivelsen på skjemaet som skal følge prøven. Følgeskjema skrives ut fra *Nortura Fjærfekjøttkontroll*. Der får du tilbakemelding på at prøven er mottatt og resultatet av prøven.

Konsekvenser for produsent dersom dette ikke er i orden:

For seint innsendt salmonellaprøve gir trekk på kr 0,10 per kg.

13.2.2 Ved påvisning av salmonella

Slakteriet tar ikke imot kylling der det er påvist salmonella.

13.2.3. Campylobacterprøve

Det skal tas campylobacterprøve av alle innsett av slaktekylling med slaktealder under 51 dager, som skal slaktes i tidsrommet 1. mai – 31. oktober.

Tidspunkt for prøvetaking avhenger av hvilken dag kyllingen skal slaktes på.

I forbindelse med helligdager kan det bli endring i prøvetakingsdag. I de tilfellene sender slakteplanlegger beskjed til de som får avvikende prøvetakingsdag.

Prøven tas i henhold til beskrivelsen på skjemaet som skal følge prøven. Følgeskjema skrives ut fra *Nortura Fjærfekjøttkontroll*. Der får du tilbakemelding på at prøven er mottatt og resultatet av prøven.

Konsekvenser for produsent dersom dette ikke er i orden:

For seint innsendt campylobacterprøve gir trekk på kr 0,10 per kg.

13.2.4 Ved påvisning av campylobacter

- Trekk på 30 øre/kg ved påvisning av campylobacter.
- Etter påvisning av campylobacter: se kap 9.2.

Prøvetaking 							
Prøvetype	Planlagt prøvetaking	Prøvetakingsdato	Mottak Vet.ins	Dato prøvesvar	Prøvesvar	Merknad	Skjema
Campylobacter	11.06.2019	 11.06.2019 ▼	12.06.2019	12.06.2019	Ikke Påvist		Hent
Salmonella	03.06.2019	 03.06.2019 ▼	05.06.2019	07.06.2019	Ikke Påvist		Hent

13.2.5 Vannprøve

Dersom vannet kommer fra egen, privat vannkilde, skal det tas vannprøve for analyse hver høst i tidsrommet august-november. Vannprøven skal analyseres for kimtall ved 22 °C, koliforme bakterier og E. coli-bakterier.

14. Produksjonsavvik

- Produksjonsavvik i kyllingproduksjon kan omfatte mange forhold
  - Høy dødelighet (første uke eller i hele eller deler av innsettet)
  - Akutt sjukdom under innsett f.eks. nekrotiserende enteritt, rakitt osv.
  - Lav tilvekst
  - Lav vekt ved slakting
    - Høy CV % (stor vektvariasjon)
  - Høy kassasjon (enkeltårsaker eller høy kassasjon på flere poster)
  - Høye tråputepoeng
- Ved brudd på biosikkerheten, tegn på sjukdom, klare produksjonsavvik, atferdsproblemer eller økt dødelighet skal veterinær eller rådgiver straks kontaktes.
- Ved sjukdom/skade er det et krav i *Forskrift om hold av høns og kalkun* at veterinær skal kontaktes ved behov.
- I de tilfellene avvik oppdages først ved slakting, tar en kontakt i god tid før påfølgende innsett.
- Eventuell bruk av legemidler (inkludert vaksiner) skal skje i henhold til norsk regelverk og som foreskrevet av veterinær. Dyreeier, eller den som har fått ansvar for drift av fjørfebesetningen, har ansvar for at slakteri blir informert om bruk og tilbakeholdelsesfrister.
- Produsent plikter å melde ifra til Mattilsynet og slakteri ved forhold som kan påvirke dyrenes egnethet som folkemat, f.eks. ved påvisning av smittestoffer som kan gi sjukdom hos mennesker (zoonoser).
- Produsent plikter snarest mulig å melde fra til slakteri om bruk av narasinholdig fôr.

15. Avliving av dyr under innsett

- **Korrekt avliving av enkeltdyr består av bedøvelse, avliving og etterkontroll.**
- **Alle med ansvar for dyr skal kunne utføre en korrekt avliving.**
- **Sjuke dyr, skadde dyr, dyr som halter eller av andre grunner har vansker med å bevege seg, og underutviklede dyr skal straks avlives.**

Bedøving:

- Kylling skal **alltid** bedøves før bruk av de vanligste avlivingsmetoder f.eks. nakketrekk eller halshugging.
- Egnede bedøvingsredskap er eksempelvis tang, hammer eller klubbe som benyttes til å gi et velrettet slag mot hodet. Slaget skal være kraftig nok til å gi en langvarig bedøvelse. En god bedøving oppnås også ved å holde kyllingen i ryggleie for så å slå hodet mot en hard kant av f.eks. betong.

Avliving:

- A. Nakketrekk fører til at nervebanene i ryggmargen brytes og samtidig river en over blodkarene i halsen.
- Oksygenmangel og ryggmargsskade gjør at kyllingen dør.
  - På kyllinger opp til ca. to uker kan en trykke nakken mot en skarp kant, f.eks. drikkerekka, til en kjenner at nakkevirlene skiller lag.
  - Ved avliving av eldre fjørfe (opp til 3 kg) gjøres nakketrekk ved at en med en hånd holder rundt kroppen på fuglen, mens en med den andre håndens pekefinger og langfinger griper bak nakken på fuglen. Deretter skyver en rolig og bestemt nedover mens en samtidig lager en tydelig knekk på nakken. Nakkevirlene vil dermed skilles.
  - En annen velegnet metode er "rotasjonsmetoden" som utføres ved at en griper rundt hodet og svinger fuglen raskt rundt i sirkelbevegelser noen ganger til halsvirlene skiller lag.
  - Nakketrekk kan også utføres ved bruk av tang. En kraftig nebbtang med lang kjeft er velegnet. Hold rundt hodet med en hånd og klem tangen hardt sammen over nakken så nær hodet som mulig. Hold tangen slik noen sekunder før du slipper opp taket.
- B. Avliving kan også utføres ved halshugging med en skarp øks. Dette medfører blodsøl og skal utføres utenfor selve husdyrrommet, pga. at det kan skape fryktreaksjon hos de andre dyra. Halshugging, i likhet med nakketrekk, utføres umiddelbart etter bedøving.

Etterkontroll:

- Ved bruk av nakketrekk skal en kontrollere at forbindelsen mellom nakkevirlene er brutt og blodkarene i halsen er revet over. I området hvor nakketrekket er utført vil en kun kjenne hud når en klemmer over nakken med tommel og pekefinger. En vil også kunne kjenne at rommet fylles opp av blod fra de ødelagte blodkarene.
- **Sjuke dyr, skadde dyr, dyr som halter eller av andre grunner har vansker med å bevege seg, og underutviklede dyr skal straks avlives ved hjelp av metodene nevnt ovenfor.**
  - **Dette er et tydelig krav i *Forskrift om hold av høns og kalkun*, og særs viktig å etterkomme for å opprettholde en god standard når det gjelder dyrevelferden i kyllingproduksjonen.**

16. Ettersyn av teknisk utstyr

- Daglig ettersyn av at alt fungerer som det skal.
- Alarmsjekk minimum ukentlig (høy/lav temperatur og faseutfall).
- Nødvendig vedlikehold mellom innsett.
- Sjekk av nødstrømsaggregat minimum mellom hvert innsett.
- Årlig egenkontroll av elektrisk anlegg.
- Årlig service brannvarslingsanlegg.
- Ekstern kontroll av elektrisk anlegg hvert 3. år.
- Årlig service av UV-anlegg.

17. Forberedelser før mottak av daggamle kyllinger

- Gulvtemperaturen skal være minimum 28 °C før strøet legges ut og maksimum 32 °C når dyrene kommer.
- Det bør være et tynt lag med strø, 1-2 cm.
- Vask og desinfiser rampe/platting der dyrene tas inn i kyllinghuset før kyllingene kommer.
- Planlegg fôringsregime etter størrelse på daggamle, slaktealder og ønsket slaktevekt.
- Fyll skålene godt med ferskt fôr før kyllingene kommer.
- Legg ut papir i rommet med et tynt lag fôr for å øke tilgjengeligheten til fôr de første dagene.
- Gjennomspyl drikkevannsrekkene like før innsett.
- Har du erfaringer med vannsøl under vannrekker, kan det være lurt å la dette skje direkte på betong i oppstarten, da betongen alene har større evne til opptørking enn flis på betong.

18. Mottak av daggamle kyllinger / Innsett

- Sørg for god smittesikring ved mottak av daggamle kyllinger slik at smittestoffer ikke følger med inn i dyrerommet.
- Sørg for at nok personer er tilstede slik at jobben med utsetting blir effektiv.
- Trill vognene raskt inn og tøm kurvene med dyr forsiktig på den andre siden av et skille bestående av gråpapir eller annet solid papir som er festet til ei av fôr- eller vannrekkene. Dyra vil spre seg etter hvert.
- Alle kurver skal være tømte innen 15 minutter fra trallene kommer inn i dyrerommet. Dette er viktig for å unngå varmestress hos kyllingene.
- Godt lys, gjerne 60 – 70 lux, anbefales de første dagene i innsettet.
- Lufttemperatur 33-34 °C og minst 50 % luftfuktighet i dyrerommet. Etter de første dagene senkes temperaturen gradvis.

- Små daggamle og lav luftfuktighet krever høyere temperatur sammenlignet med mottak av store daggamle og høy luftfuktighet. Med et øretermometer kan du måle kloakktemperaturen som bør være mellom 39,5 og 40,5 °C. NB! Termometer må være rent og tørt for å unngå feilmålinger og eventuelt smitteoverføring.

- Papir med fôr på ved hver vannrekke. Hus med bredde 20 meter, skal ha minst 5 rekker med papir, papirbredde 60 cm. Fôrsålene skal være fulle. Aktiver drikkeniplene slik at det henger en dråpe fra nippelen i kyllingenes øyehøyde.
- **Observer dyra! De er fasiten.** Etter 1-2 timer skal dyra være jevnt spredt i huset og ligge i små grupper på rundt 6-7 dyr. Klumping og høy piping når dyra ligger er et tegn på for lav temperatur. Dersom dyra trekker mot kjøligere områder, f.eks. mot vegg, ligger spredt, er unormalt stille eller peser, er dette et tegn på at det er for varmt. **Juster!**
- Minimumsventilasjon helt fra starten. Sørg for at CO₂-nivået alltid er godt under 3000 ppm.
- Sjekk at startfôret ser ut som forventet og at kyllingene spiser fôret.
- Sjekk fylling av kroa hos 20-30 kyllinger i ulike områder av huset. Etter 2 timer skal 75 % av undersøkte dyr ha god fylling i kroa og etter 4 timer skal >80 % ha god fylling i kroa. Innholdet skal ha grøtaktig konsistens. Da har kyllingene både spist og drukket.
- Sjekk av krofylling mellom tommel og pekefinger:

God krofylling

Dårlig krofylling

- Bruk tid i kyllinghuset for å aktivisere kyllingene. Avslutt runden i huset med å gå langs veggene slik at dyra trekker inn mot fôr og vann. Er flokken litt daff, trengs det mer innsats for å få aktivitet i flokken.

19. Fôring og vann gjennom innsettet

- Fôring på papir de første tre til fem dagene. Legg ut små mengder fôr ofte.
- Reduser fôrnivået i skålene gradvis.
- Øk vanntrykket gradvis. Aviagen sin veiledning i tabell under:

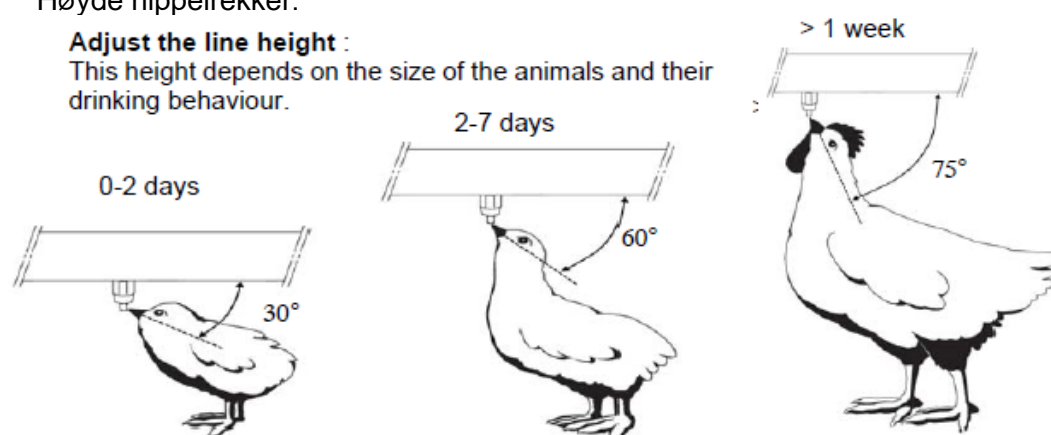
Alder	Vanntrykk i drikkenipler
Opp til 7 dager	60 ml / min
7 - 14 dager	70 ml / min
14 - 21 dager	80 ml / min
21 - 28 dager	90 ml / min
Fra 28 dager	100 ml / min

- Heis vann- og fôrrekker etter tilvekst. Pass på å regulere slik at høyden er den samme i hele huset.

- Høyde nippelrekker:

Adjust the line height :

This height depends on the size of the animals and their drinking behaviour.

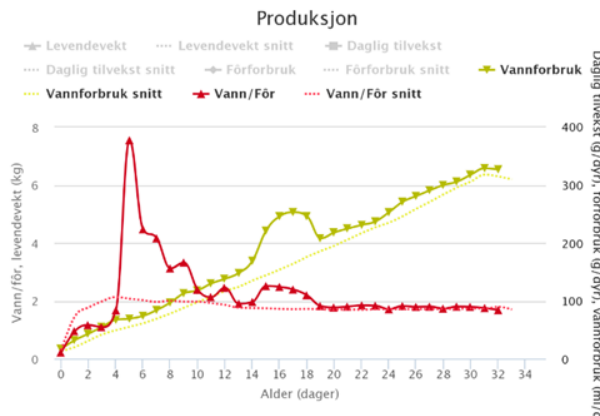
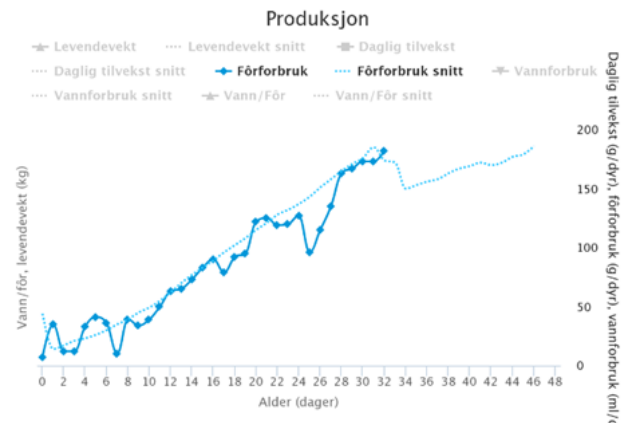

MANAGEMENT OF THE HEIGHT ADJUSTMENT OF THE LINE

- Den ytre kanten av fôrskålene bør være i høyde med ryggen på kyllingene.

- Kontroller og registrer daglig fôr- og vanninntak, samt forholdet mellom vann/fôr. Avvik kan gi en tidlig indikasjon på helseutfordringer i flokken. Bruk rapporten *Innsettsstatus* i *Nortura Fjærfekjøttkontroll*.
- Fôring avsluttes i forkant av plukking for å unngå tilsøling av slakt, men tidligst 12 timer før planlagt slaktestart. Husk dokumentasjon av dette i *Nortura Fjærfekjøttkontroll*.

Eksempel, For mye salt i fôret fra dag 15.**Eksempel, Sjukdom forårsaket av koksidiøse. Økt dødelighet fra dag 24. Narasinfôr dag 26.****20. Minimumsventilasjon, temperatur/Fuktighet gjennom innsettet**

Små daggamle kyllinger krever høyere starttemperatur enn store daggamle kyllinger.

- Les dyra etter innsett og juster temperaturen.
- Kyllingene er klekt i et fuktig miljø, og det er ønskelig med så høy fuktighet som mulig.
  - Helst over 50 % ved innsett. (Uten befuktningssystem, eller torv som strø, kan det være vanskelig å oppnå så høy fuktighet i starten.)
  - Svært lav fuktighet kan være uheldig for dyra og medføre uttørking av slimhinner og dårlig effekt av vaksine.
- Juster temperatur etter den aktuelle fuktighet. Følt temperatur for kyllingen er sammensetningen av temperatur og fuktighet, se tabell under.
- Det er særs viktig med jevn temperatur i hele husdyrrømmet, og å unngå soner med trekk og kaldras. Det er erfaring med at til dels små variasjoner har betydning.
- Lufthastighet på gulvnivå bør ikke være mer enn 15 cm per sekund første leveuke.

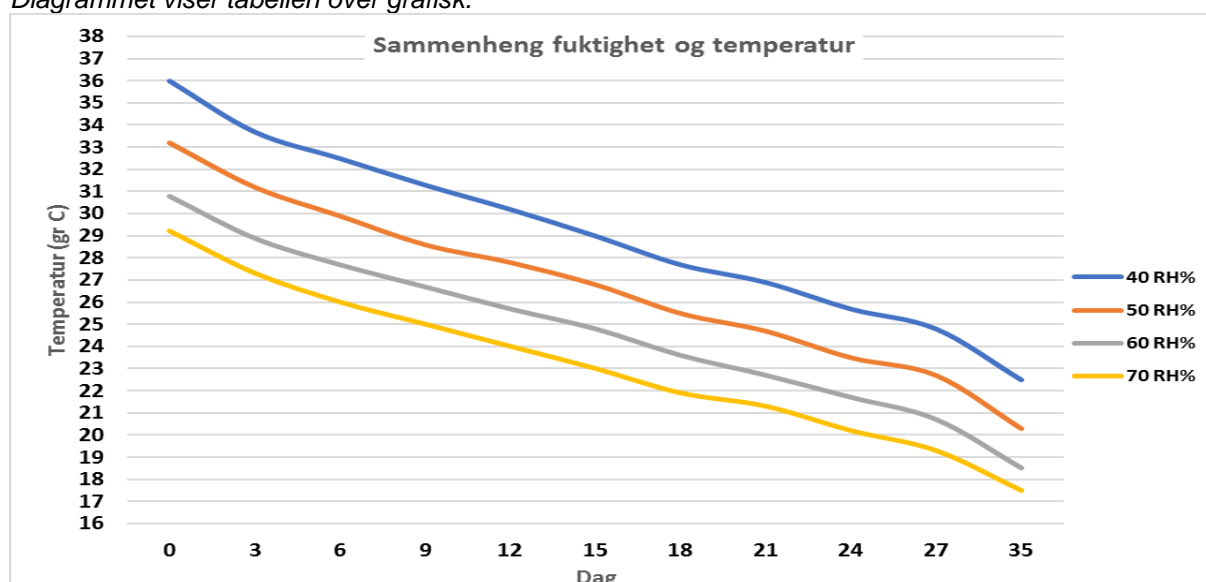
Tabell viser veiledende minimumsventilasjon per kylling ved utetemperaturer mellom -1 og 16 °C.

Levendevekt	Minimum ventilasjon (m ³ per dyr per time)	Levendevekt	Minimum ventilasjon (m ³ per dyr per time)	Levendevekt	Minimum ventilasjon (m ³ per dyr per time)	Levendevekt	Minimum ventilasjon (m ³ per dyr per time)
50	0,080	550	0,552	1100	0,928	2200	1,561
100	0,141	600	0,589	1200	0,991	2400	1,666
150	0,208	650	0,625	1300	1,052	2600	1,769
200	0,258	700	0,661	1400	1,112	2800	1,870
250	0,305	750	0,696	1500	1,171	3000	1,969
300	0,350	800	0,731	1600	1,229	3200	2,067
350	0,393	850	0,765	1700	1,286	3400	2,163
400	0,435	900	0,798	1800	1,343	3600	2,258
450	0,475	950	0,831	1900	1,398	3800	2,352
500	0,514	1000	0,864	2000	1,453	4000	2,444

Tabellen under viser sammenheng mellom fuktighet og temperatur og hvordan dette må hensyntas gjennom innsettet. Grønn cellefarge angir Aviagen sin anbefaling.

Dag	Anbefalt temperatur avhengig av fuktighet i husdyrrømmet			
	40 RH%	50 RH%	60 RH%	70 RH%
0	36,0	33,2	30,8	29,2
3	33,7	31,2	28,9	27,3
6	32,5	29,9	27,7	26,0
9	31,3	28,6	26,7	25,0
12	30,2	27,8	25,7	24,0
15	29,0	26,8	24,8	23,0
18	27,7	25,5	23,6	21,9
21	26,9	24,7	22,7	21,3
24	25,7	23,5	21,7	20,2
27	24,8	22,7	20,7	19,3
35	22,5	20,3	18,5	17,5

Diagrammet viser tabellen over grafisk.

21. Lys

- Kyllingene skal ha en lysstyrke på minimum 20 lux på 80 % av arealet.
- Kyllingene skal ha mørkeperiode på minimum 1 x 6 timer eller 2 x 4 timer per døgn fra dag 7.
- Den første uka skal være en gradvis opptrapping av mørkeperiodene til kravet til mørkeperiode.
- Lyset skal være dimbart.
- Lysanlegget bør ha en kapasitet som gir minimum 60 lux ved innsett.
- Lyset skal være flimmerfritt, svenske krav tilsier minimum 120 Hz.
- Fargespekteret bør i størst mulig grad gjengi det naturlige fargespekter fra sola.

22. Forberedelse til levering

Før plukking plikter produsenten å foreta en vurdering av om dyrene er egnet for transport. Produsenten skal straks varsle Nortura, sjåfør og plukkelag dersom det foreligger forhold som gjør at dyrene ikke kan transporteres som planlagt.

- Produsent er ansvarlig for at fôr ikke fjernes fra dyrene før tidligst 12 timer før forventet slaktestart. Dyrene skal ha tilgang til vann helt fram til plukkestart.
- Det er tillatt å fravike lysprogrammet fra 3 dager før planlagt slakting. Siste døgn før plukking anbefaler vi at mørkeperioden droppes for å bidra til at kyllingene er rolige under plukking.
- Før plukkingen begynner skal alt utstyr fjernes/heises opp.
- Ved plukkestart skal lyset slås av, på dagtid må dør- og vindusåpninger skjermes.
- Ved plukking på vinterstid bør man før plukkingen ha redusert temperaturen i huset til 12-15 °C for å unngå kondens på kyllingene. Fuktige kyllinger tåler transporten dårligere.
- Det skal ventileres tilstrekkelig under plukkingen. Vær obs på at når man åpner porter og dører "punkteres" ventilasjonen slik at lufta ikke beveger seg som den pleier. Hør med plukkerne underveis om ventilasjonen er tilstrekkelig.

23. Levering / Plukking

- Produsent har det overordnede ansvar for dyrene og dyrenes velferd helt til de er plassert i container. Dette gjelder både ved manuell plukking og plukking med maskin.
- Transportør overtar ansvaret for dyrene fra det tidspunkt dyrene er plassert i container.
- Produsenten eller stedfortreder skal være fysisk til stede før og under plukking, være godt synlig med gul refleksevest og holde opplastingsområdet fritt for folk/biler etc.
- Produsent skal påse at plukking skjer i henhold til forskrift og har høy faglig standard. Produsent har ansvar for straks å ta dette opp med plukkeleder dersom så ikke er tilfelle.
- Plukkelaget er ansvarlig for eventuell uaktsom utførelse av plukkingen. Hvis plukkelag er engasjert av Nortura, innestår Nortura for at plukkelaget utfører plukkingen i henhold til forskrift og høy faglig standard.
- Transportørens ansvar er begrenset til skader og andre direkte følger som oppstår under opplasting og transport.
- Produsent plikter å undertegne følgeseddelen for transporten.
- Produsent skal påse at følgeseddelen er korrekt og tilstrekkelig utfyllt.
- Avliving av sjuke eller skada dyr skal skje fortløpende under plukkeprosessen. Det er produsents ansvar at dette skjer.

24. Tråputer

Ved slakting av kylling bedømmes min. 100 føtter. Føtter med moderate skader gis 1 poeng, mens føtter med mer omfattende skader gis 2 poeng. Beste poengsum er 0 poeng, mens 200 er dårligste resultat. Tråputepoeng inndeles i nivåene A, B og C:

A (tilfredsstillende): Poengsum 0-80

B (ikke tilfredsstillende): Poengsum 81-120

C (uakseptabelt): Poengsum 121-200

Ved introduksjon i dyrevelferdsprogrammet kreves tre innsett med A på rad for å øke maksimal tetthet fra 34 til 36 kg levendevekt per m². Produsenter som kan dokumentere tre innsett med A på rad rett i forkant for introduksjon, kan øke maksimal tetthet fra 34 til 36 kg umiddelbart. Deretter påvirker oppnådde tråputepoeng:

Tillatt maks tetthet	Oppnådd nivå	Konsekvenser i påfølgende innsett
Over 25 kg t.o.m. 33 kg	Ett innsett med A	Økning med maks 2 kg
Over 33 kg t.o.m. 36 kg	Tre innsett med A på rad	Økning med maks 2 kg
Over 25 kg t.o.m. 36 kg	Ett innsett med B	Reduksjon med 3 kg
	Unntak: etter fire innsett med A på rad gir ett innsett med B	Ingen endring
Over 25 kg t.o.m. 36 kg	Ett innsett med C	Reduksjon med 5 kg

Hovedprinsippet er at gode tråputeresultater gir anledning til høyere tetthet, mens dårlige resultater gjør at man må senke tettheten det påfølgende innsettet.

I tilfeller der det oppnås B eller C ved bedømming av tråputer, skal en straks ta kontakt med Norturas rådgiver eller veterinær for oppfølging før/under påfølgende innsett.

Hvis forhold som ligger utenfor produsentens kontroll medfører høy klassifisering for ett innsett, kan Mattilsynet etter søknad, fatte vedtak om at oppnådd nivå ikke skal medføre nedsatt tetthet i påfølgende innsett.